

Tietokirjallisuutta moneen eri lähtöön

27.5.2026

Termi tietokirjallisuus kattaa runsaasti erityyppistä kirjallisuutta. Sana tieto viittaa – Platonia mukaillaksemme – toteen, hyvin perusteltuun uskomukseen. Tähän klassiseen tiedonmääritelmään tukeutuen tietokirjallisuus on siis sellaista kirjallisuutta, jonka sisältö on paikkansapitävää eli totta. Suomen tietokirjailijat määrittelee tietokirjan Platonin tiedon määritelmään perustuen seuraavasti: “Tietoteos perustuu julkisesti ja yleisesti hyväksyttyyn tietoon ja pyrkii välittämään sitä lukijalle.” (Suomen tietokirjailijat ry., i.a.-a).

Mutta onko todella näin?

Tietoa vai sepitettä?

Ei suinkaan, sillä monet tietokirjoiksi kutsutut teokset ovat täynnä esimerkiksi luuloja, uskomuksia, mielipiteitä tai propagandaa. Mielenkiintoista on myös se, että tietokirjojen myydyimpiä teoksia ovat usein sellaiset kirjat, joiden tiedollinen perusta on hyvin ohut, jopa olematon.

Englanninkielinen tietokirjallisuutta vastaava termi on kuvaavampi; non-fiction sisältää kaiken sen kirjallisuuden, joka ei ole mielikuvituksen tuotetta. Tietysti voidaan perustellusti kysyä, ovatko esimerkiksi ufologiaa tai tarot-korteista ennustamista käsittelevät teokset oikeasti paikkansapitäväksi tiedoksi tositettuja. Tietokirjoiksi luetaan myös esimerkiksi aikuisten värityskirjat – eivät ne toki ole fiktiivisiä, mutta tiedon kanssa niillä on kovin vähän tekemistä.

Narratiivinen tietokirjallisuus on uusi trendi. Tämä tietokirjallisuuden laji hyödyntää fiktiosta tuttuja kerronnan muotoja pitäytyen kuitenkin sisällön osalta faktoissa. Kun faktaa tarinallistetaan, on mahdollista, että siihen sisältyy elementtejä, jotka kuuluvat perinteisesti fiktion tyylilajiin. Jos kirja kertoo jostain tunnetusta hahmosta, voidaan teoksessa kuvata hänen kävelleen mietteliäänä kohti keskustaa. Mitään faktuaalista todistetta asiasta

ei kuitenkaan ole, mutta kertovampi ilmaisu tekee kirjasta luettavamman. Esimerkiksi toimittaja Kalle Virtapohjan (2017) Paavo Nurmi -elämäkerta edustaa tätä tyylilajia.

Tietokirjallisuuden eri genret

Kuten edellä havaittiin, tietokirjallisuus on käsitteenä monitulkintainen ja laaja. Suomen tietokirjailijat on pyrkinyt hahmottamaan sitä, mitä kaikkea luetaan tietokirjallisuuteen (Suomen tietokirjailijat ry., i.a.-a). Osin eri genret saattavat myös mennä päällekkäin. Esimerkiksi oppikirjoihin kuuluva teos voi samanaikaisesti olla historian alaan kuuluva kirja sisältönsä puolesta. Varsinkin yliopistojen kurssikirjallisuus on tavallaan oppikirjallisuutta, mutta usein se kuuluu ensisijaisesti johonkin toiseen genreen.

Suomen tietokirjailijat (Suomen tietokirjailijat ry., i.a.-b) on jaotellut tietokirjallisuuden seitsemään eri lajityyppiin, jotka ovat:

- Tutkimuskirjallisuus
- Hakuteokset
- Oppaat
- Oppimateriaalit
- Yleinen tietokirjallisuus
- Lasten ja nuorten tietokirjallisuus
- Mielipidekirjallisuus

Tutkimuskirjallisuus on kirjallisuutta, joka perustuu tieteelliseen tutkimukseen. Se on myös pääsääntöisesti vertaisarvioitua ja yleisesti tiedeyhteisössä hyväksyttyä. Esimerkiksi väitöskirjat ovat hyvä esimerkki tähän ryhmään kuuluvasta tietokirjallisuudesta. Tutkimuskirjallisuudelle on tyypillistä, että se perustuu alkuperäislähteisiin, kuten asiakirjoihin tai empiiriseen tutkimukseen, joka voi olla tehty laboratoriossa, haastatteluin tai muulla menetelmällä tieteenalan mukaan.

Hakuteokset, oppaat, oppimateriaalit, lasten ja nuorten tietokirjallisuus sekä *mielipidekirjallisuus* ovat lajityyppeinä melko selkeitä. Sen sijaan *yleinen tietokirjallisuus* on käsitteenä hyvin laaja ja sen kattaa kaiken sen, mikä ei kuulu edellä mainittuihin ryhmiin. Siihen kuuluvat niin ristikkosanakirjat, aikuisten värityskirjat, Platonin kootut teokset kuin autokorjausoppaatkin.

Tietoa kaikkiin tarpeisiin

Vaikka netti on usein se kanava, josta hankimme tietoa, ei tietokirja ole kuolemassa. Toki e-kirjat ovat tulleet myös tietokirjallisuuden piiriin ja etenkin tieteellisen julkaisemisen formaateiksi. Silti, paperinen laaja tietoteos on viime kädessä se lähde, joka parhaiten taustoittaa ja auttaa ymmärtämään maailmaa.

Ari Haasio
Yliopettaja
SEAMK

Kirjoittaja on kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja. FT Haasio on kirjoittanut yksin tai yhdessä muiden tietokirjailijoiden kanssa yli 50 tietokirjaa internetistä ja historiasta. Hän opettaa SEAMKissa tietokirjallisuutta.

Lähteet

Suomen tietokirjailijat ry. (i.a.-a). *Mikä on tietoteos?* https://www.suomentietokirjailijat.fi/kirjailijalle/liity-jaseneksi/mika-on-tietoteos/

Suomen tietokirjailijat ry. (i.a.-b). *Tietokirjallisuus.* https://www.suomentietokirjailijat.fi/wp-content/uploads/2025/03/tietokirjallisuus_lajit.pdf

Virtapohja, K. (2017). *Mies josta tehtiin patsas*. Docendo.